

(Əvvəlki qəzetimizin 14 iyul 2022-ci il tarixli sayında)

XX əsrin son 30 ili və XXI əsrin başlanğıcında Azərbaycana rəhbərlik bilavasitə dünya şöhrətli dövlət və siyasət xadimi, çoxəsrlik ictimai-siyasi tariximizdə ilk dəfə ümummilli lider statusu qazanmış Heydər Əlirza oğlu Əliyevin adı ilə bağlıdır. Ulu öndər kiçik fasilələrlə XX əsrin son qırqısında Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasına rəhbərlik etmiş, 1993-cü ildən isə 10 il müddətində müstəqil Azərbaycan Respublikasının dövlət başçısı – Prezidenti olmuşdur.

Bütün şüurlu həyatını xalqının və vətənin sivil inkişafına, dünya səviyyəsində tərəqqisinə həsr etmiş ümummilli lider Heydər Əliyevin 1969-cu ildə hakimiyyətə gəlməsi ilə respublikada kənd təsərrüfatının inkişafının torpaq-ıqlım, suvarma şəraitinə və i.a. uyğun planlaşdırılması, elmi-texniki tərəqqinin tətbiqinə əsaslanması, idarəçilikdə yeni mütləqəti metod və üsullardan istifadə edilməsi məhsuldarlığın çoxun inkişaf etdirilməsinə də səbəb olmuşdu.

Heydər Əliyev tərəfindən kənd təsərrüfatı istehsalında ixtisaslaşma, təmürkləşmə, zonalaşdırma və rayonlaşdırma, intensivləşdirmə metodlarının tətbiqi müvəffəqiyyətlərin əsas bünövrəsi olmuşdu. Eyni zamanda, əkinçilikdə yeni məhsuldar və perspektivli sortlardan istifadə edilməyə başlanmışdı. Heydər Əliyev kənd təsərrüfatında geriləyin aradan qaldırılmasında və onun inkişafını təmin etməkdə düzgün istiqamət, uzunmüddətli perspektiv strategiya və taktika müəyyən etmişdi.

O illərdə Azərbaycanda heyvandarlığın inkişafı da geri qalmırdı. Bunu onunla əsaslandırmağa çalışırdılar ki, guya, respublikanın spesifik şəraiti ilə əlaqədar olaraq, heyvandarlıq sahəsində son illərdə geriləyi aradan qaldırmaq qeyri-mümkündür. Heydər Əliyev bu fikrin əsassız olduğunu təcrübədə sübut edirdi. Onun təşəbbüsü və rəhbərliyi ilə respublikada heyvandarlığı inkişaf etdirmək üçün konkret tədbirlər müəyyən edilmişdi.

Azərbaycan KP MK-nin 1970-ci il dekabr plenumunda heyvandarlığın vəziyyəti ətrafı müzakirə edilmişdi. Heydər Əliyevin maruzəsində respublikada heyvandarlığın inkişaf etdirilməsi üçün bütün imkanların olduğu əsaslandırılmışdı. 1970-ci ildə Azərbaycan heyvandarları da sözlərinə əməl etmişdilər. Onlar 1970-ci il noyabrın 1-dək et, süd və yun tədarükünə dair, dekabrın 16-dək isə yumurta tədarükünə dair illik planları yerinə yetirdilər.

Azərbaycan KP MK-nin və Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin hazırladığı tədbirlər planı haqqında Heydər Əliyevin Sov.KP Mərkəzi Komitəsinə 1974-cü il fevralın 15-də göndərdiyi məlumatda kənd təsərrüfatı istehsalının intensivləşdirilməsini ixtisaslaşma və təmürkləşmə, sənaye əsasına keçilməsi yolu ilə daha da möhkəmləndirilməsini zəruri hesab edirdi.

Kənd təsərrüfatının daha səmərəli inkişafı üçün ilk növbədə istifadə edilən və suvarılan torpaqların yenidən istismara verilməsi, eyni zamanda xam torpaqlar və meliorasiya edilmiş lazım olan az məhsuldar torpaqlar hesabına əkinçilik sahəsinin genişləndirilməsi nəzərdə tutulurdu. Bir sıra kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalının daha da ixtisaslaşdırılması, onun məhsuldarlığının yüksəldilməsi nəzərdə tutulurdu.

Sov.KP MK və SSRİ Nazirlər Sovetinin 9 iyun 1975-ci il tarixli "Azərbaycan SSR-də kənd təsərrüfatı istehsalının daha da intensivləşdirilməsi üzrə tədbirlər haqqında" qərarı əsasında 29 aprel 1976-cı ildə Azərbaycan KP Mərkəzi Komitəsi və respublika Nazirlər Soveti 1976-1980-ci illərdə respublikada dövlət və təsərrüfatlararası heyvandarlıq kompleksləri və quşçuluq fabriklərinin tikilməsi haqqında xüsusi qərar qəbul etmişdi. Qərarda cari onuncu beşillikdə 38 südçülük kompleksi, buzov yetişdirmək üçün təsərrüfatlararası 19 kompleks, iribuyuzlu heyvanların yemləndirilməsi üçün 53 təsərrüfatlararası açıq meydan, 20 quyonçuluq kompleksi və 21 quşçuluq fabriki tikilməsi nəzərdə tutulurdu.

Qərarın yerinə yetirilməsi nəticəsində 10-cu beşilliyin iki ilində 5 südçülük kompleksi, 9 min buzov yetişdirmək üçün təsərrüfatlararası 3 kompleks, 26 min iribuyuzlu heyvanın yemlənməsi üçün 13 təsərrüfatlararası meydan, 2 quyonçuluq kompleksi, 6 quşçuluq fabriki tikilmişdi. Bütün bunlar 1976-1980-ci illərdə heyvandarlığın inkişafını təmin edən əsas bazanın yaradılması idi ki, bu, ölkədə heyvandarlıq məhsullarının artırılmasını təmin etmişdi.

Azərbaycanda həyatın bütün sahələrində baş verən müsbət dəyişikliklər yeni, daha yüksək inkişaf üçün geniş perspektivlər açırdı. Bakı metropoliteninin yeni stansiyası – "Ulduz" işə düşdü. 20 ayda görülməsi iş cəmi 4 ayda yerinə yetirilən Kürün suyu Bakıya

axıdıldı. Neft sənayesi sahəsində "Bahar" adlı təzə neft yatağı açıldı. Azərbaycan neftçiləri tərəfindən 1971-ci il martın 28-də Azərbaycanın bütün neftçixarma tarixi dövründə milyardınca ton "qara qızıl" çıxarıldı. Bu münasibətlə Bakıda təntənəli yığıncaq keçirildi.

Azərbaycan Respublikasının doqquzuncu beşillikdə inkişaf planı Heydər Əliyevin ideyaları, fikirləri, proqnozları əsasında tərtib edilmişdi. Bilavasitə Heydər Əliyevin uzaqgörənliyini əks etdirən bu beşillik planın əsas istiqamətləri aşağıdakı vəzifələrdə öz əksini tapmışdı. Həmin beşillikdə respublikada sənaye sahəsində əsas vəzifə əvvəlki beşilliyə nisbətən inkişaf sürətinin artırılması idi. Belə ki, yeni beşillikdə sənaye məhsulu istehsalının həcmi 1966-1970-ci illərdəki 37 faiz əvəzinə, 43-46 faiz artırmaq nəzərdə tutulmuşdu. İstehsal vasitələri istehsalı 42-45 faiz, istehlak malları istehsalı isə 45-48 faiz artırılmalı idi.

Heydər Əliyev respublikamıza rəhbər seçildikdən sonra Azərbaycan iqtisadiyyatının əsasını təşkil edən neft sənayesinin inkişaf etdirilməsinə xüsusi fikir verirdi. Bu vaxta qədər Xəzər dənizinin 40 metr dərinliyinə qədər sahələrdə, demək olar ki, bütün neft-qaz yataqları kəşf edilmişdi və istismar edilirdi. Dərinlik 40 metrəndən artıq olan sahələrdə qazma işləri aparmaq üçün imkanlar yox idi, maliyyə və texnika çatışmırdı.

Azərbaycanı müstəqillik epoxasına hazırlamış tarixi intibah

Belə vəziyyətlə əlaqədar olaraq neft və qaz hasilatı aşağı düşürdü. Bu vəziyyət Heydər Əliyevi çox narahət və tədbirlər gördürdü. Dənizin 200 metrədək dərinliyində qazma işləri aparılmasa zərurəti qarşıya çıxırdı. Lakin onun həyata keçirilməsi üçün ciddi iş aparmaq, bu dərinlikdə işləməyə imkan verən qazma qurğularını inşa etmək lazım idi. O vaxt həm Sovet İttifaqında, həm də Azərbaycanda belə qurğuların layihələndirilməsinə, eləcə də, inşa edilməsinə o qədər də fikir verilmirdi. Lakin bu Azərbaycan üçün lazımdı. Azərbaycan KP MK-nin birinci katibi Heydər Əliyev bu təşəbbüsü irəliləndirdi, onun həyata keçirilməsinə nail oldu. 12 il ərzində Azərbaycana əvvəlcədən 70 metr dərinliyində, sonra isə 200 metrədək dərinliyində işləyən 12 qurğu gətirildi.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev müstəqillik illərində ötən əsrin 70-ci illərində gördüyü işləri xatırlayaraq deyirdi: "1969-cu ildə Azərbaycana başçılıq etdiyim zamandan – 70-80-ci illərdə Azərbaycanın neft sənayesinin inkişaf etdirilməsi üçün çox böyük işlər görmüş və böyük xidmətlər göstərmişdim. Əgər o illərdə biz Xəzərin dərinliklərində olan neft və qaz yataqlarından istifadə edilməsi üçün lazımi maddi-texniki baza yaratmasaydıq və bu işləri aparmasaydıq, şübhəsiz ki, indiki nailiyyətlər əldə edə bilməzdik".

Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə 1970-80-ci illərdə Azərbaycana "Self-2", "Self-3", "Self-4", "Self-5" qazma qurğuları gətirildi. Bu qurğular vasitəsilə sonralar "Dədə Qorqud" və "İstiqlal" qurğuları düzəldildi. Qurğuların işini təşkil etmək üçün "Süleyman Vəzirov", "İsrafil Hüseynov" kimi borucəkən gəmilər, 2 min 500 ton yük qaldıra bilən "Azərbaycan" kran gəmisi, geofiziki kəşfiyyat işləri aparən gəmilər, başqa texniki gəmilər gətirildi. Ümumiyyətlə, o illərdə Xəzərdə 400-dən çox gəmi fəaliyyət göstərirdi. Açılan neft yataqlarında platformalar tikmək üçün Bakıda Dərin Dəniz Özülləri zavodu tikildi. Bu, Sovet İttifaqından alınan vəsait hesabına tikilmişdi.

Azərbaycan neft sənayesinin inkişaf etdirilməsinə hələ ötən əsrin 70-80-ci illərində Heydər Əliyevin belə böyük diqqət və qayğısı olmasaydı, o dövrdə maddi-texniki baza yaradılmasaydı, indiki dövrdə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev tərəfindən işlənmiş nəhəng neft strategiyası da ola bilməzdi. İndiki "Günəşli" yatağında fəaliyyət göstərən 12 platforma, 150 istismar quyusu məhz Dərin Dəniz Özülləri Zavodunun hesabına meydana gəlmişdi. "Azəri", "Çirraq", "Kəpəz" yataqları da "Günəşli" yatağının kəşfindən sonra meydana gəlmişdi.

Azərbaycanın sosial-iqtisadi və mədəni inkişafı 1971-1975-ci illərdə yeni vəsət aldı. Heydər Əliyevin məqsədyönlü, böyük təşkilatçılıq və səfərbəredici fəaliyyəti, kadrların seçilib-yerləşdirilməsində tələbkarlığı sayəsində doqquzuncu beşillik plan respublikamızda vaxtından əvvəl yerinə yetirildi. Ölkədə ilk dəfə olaraq Azərbaycan SSR

1975-ci il sentyabrın 10-da ümumi sənaye istehsalı üzrə doqquzuncu beşillik planı yerinə yetirmişdi. 500-ə qədər sənaye müəssisəsi, yaxud ümumi sənaye müəssisələrinin dördü üçü vaxtından əvvəl beşillik planı yerinə yetirmişdi. Beş ildə respublikamızda sənaye istehsalı 50 faiz artmışdı, halbuiki beşillik plan haqqında direktivlərdə 43-46 faiz nəzərdə tutulmuşdu. Əmək məhsuldarlığı nəzərdə tutulan 31,1 faiz əvəzinə, 34 faiz artmışdı. Sənayenin strukturunda keyfiyyət dəyişikliyi baş vermişdi. Yeni sahələr – elektrik maşın-qayırma radio sənayesi, yüngül və yeyinti sənayesi üçün maşınqayırma və i.a yeni sahələr yaradılmışdı.

Neft-maşınqayırma müəssisələrinin məhsulu doqquzuncu beşillikdə Sovet İttifaqında buraxılan bütün neft-mədən avadanlığının üçdə bir hissəsindən çoxunu təşkil edirdi, o cümlədən, neft çıxarılmasını üçün texnikanın 70 faizi Azərbaycanın payına düşürdü. Neft emalı sənayesi beşillik planı vaxtından əvvəl yerinə yetirmişdi. Eyni zamanda neftin ikinci emalı üçün üç nehəng qurğu istifadəyə verilmişdi, neftin emalı üzrə iri dağgahlar qurulmuşdu. Neft-kimyə sənayesi səkkizinci beşilliyə nisbətən 7 dəfədən çox məhsul vermişdi.

Kənd təsərrüfatının geridə qalması aradan qaldırıldı. 1975-ci ildə ümumi kənd təsərrüfatı məhsulu 1969-cu ilə nisbətən 57 faiz artmış oldu. Pambıqçılıq yüksək gəliri sahə oldu. Üzümçülük perspektivi və rentabelli sahəyə çevrilməyə başladı. Bu beşillikdə 80 min hektar yeni üzümülükler salındı.

1971-1975-ci illərdə 55 yeni iri sənaye müəssisəsi və işləyən müəssisələrdə 32 yeni sex və istehsal sahəsi işə salınmışdı. 1975-ci il dekabrın 25-də Bakı Məişət Kondisionerləri zavodu işə salındı. Bu nəhəng sənaye kompleksi idi. Bu zavodun Bakıda tikilməsi şəxsən Heydər Əliyevin xidməti idi. Onun sayəsində zavodun layihəsi SSRİ-nin başqa regionundan götürülüb Bakıya gətirildi və qısa müddətdə - iki ilə tikilib istifadəyə verildi. Bu Sovet İttifaqında bu tipli dördüncü sənaye kompleksi hesab olunurdu.

Ümumiyyətlə, doqquzuncu beşillik Azərbaycan iqtisadiyyatının inkişafında dönüş mərhələsi oldu. Ulu öndər sonralar bu barədə belə demişdi: "Biz nəinki uzun illərdə geridə qalmağa son qoyduq, eyni zamanda xalq təsərrüfatının inkişafında ələ bir yüksək sürətə nail oldu ki, respublikanın tarixində hələ belə şey görünməmişdi". Doqquzuncu beşilliyin hər ilində Azərbaycan SSR ümumittifaq sosializm yarışının qalibi olmuşdu. Azərbaycan hər il Keçiçi Qırmızı Bayraqla təltif edilirdi. Heydər Əliyevin böyük təşkilatçılığı və rəhbərliyi altında, 1971-1975-ci illərdə xalq təsərrüfatının bütün sahələrində əməyin səmərəli təşkil, 1976-1980-ci illərdə planların vaxtından əvvəl yerinə yetirilməsi üçün möhkəm baza yaradılmışdı.

Bu illərdə, hər şeydən əvvəl, ilk illərdə ölkəmizdə iqtisadiyyatın uzun illər geridə qalmasına son qoyulmuşdu, sənaye və kənd təsərrüfatı məhsullarının ardicol artırılması təmin edilmişdi, xalq təsərrüfatının bütün sahələrində məhsulun

keyfiyyəti xeyli yüksəldilmişdi. On illə əhalinin hər nəfərinə düşən milli gəlir 1,7 dəfə artmışdı. 1970-1979-cu illərdə sənaye istehsalı 2,2 dəfə, kənd təsərrüfatının ümumi məhsulu 2,1 dəfə artmışdı. Onuncu beşillikdə əvvəlki illərdəki müvəffəqiyyətlərə əsaslanaraq iqtisadiyyatın ilik yüksək inkişaf sürəti təmin edilmişdi. Onuncu beşilliyin dörd ilində milli gəlir planında nəzərdə tutulmuş 22 faiz əvəzinə, 32,5 faiz artmışdı.

Sənaye istehsalı hər otu hesabla 8,1 faiz artmışdı. Ümumi sənaye məhsulu üzrə beşillik plan vaxtından 9 ay əvvəl yerinə yetirilmişdi. 1980-ci ilin sonuna kimi tapşırıqdan əlavə, 1,5 milyard manatlıq məhsul istehsal edilməli idi. Sənaye istehsalının artım sürəti beşillik planında nəzərdə tutulan 39 faizə qarşı 47 faiz təşkil edirdi.

Azərbaycanın rəhbəri Heydər Əliyev bu inkişaf sürətinin səbəbini iqtisadiyyatın inkişafında intensiv amillərin gücləndirilməsində gördüdü. O, iqtisadi göstəricilərin təhlili nəticəsində nəzərdə keçirərək qeyd edirdi ki, "Müəssisələrdə istehsalın təşkil və texnologiyasının yaxşılaşdırılması, onun avtomatlaşdırılması və mexanikləşdirilməsi sahəsində aparılan böyük işlərin nəticəsində sənayedə dörd il ərzində əmək məhsuldarlığı 21,5 faiz artmışdı, beş il ərzində isə artım 28 faiz təşkil edirdi ki, bu da nəzərdə tutulan plandan yüksək idi".

1971-1975-ci illərdə respublikamızda 198 elmlər doktoru və 1781 elmi namizədi hazırlanmışdı. Elmi-tədqiqat institutları, ali məktəblər, elm və tədris müəssisələri yüksəkixisaslı kadrlarla təmin edilmişdi. Respublikada yeni ali məktəblər - Xarici Dillər İnstitutu, İnşaat Mühəndisləri İnstitutu, Naçıxvan Pedaqoji İnstitutu açılmış, Dağlıq Qarabağda Pedaqoji İnstitut yaradılmışdı.

Şəxsən Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə SSRİ-nin Moskva, Leningrad, Kiyev və başqa ali məktəblərində oxumağa göndərilən tələbələrini sayı hər artmışdı. Bu faktı qeyd etmək kifayətdir ki, təkcə 1978-ci ildə Sovetlər İttifaqının 151 ali məktəbində Azərbaycanlıdan üç mindən çox tələbə oxuyurdu. Doqquzuncu beşillikdə Azərbaycanın ali məktəblərində 80 min nəfərdən çox ali təhsilli, 95 mindən çox orta ixtisas təhsilli mütəxəssis hazırlanmışdı. Azərbaycan Dövlət Universiteti, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutu, Azərbaycan Dövlət Konservatoriyası Qırmızı Əmək Bayrağı Ordeni ilə təltif edilmişdi.

Azərbaycan SSR-nin xalq təsərrüfatının bütün sahələrində tarixdə görünməmiş inkişafı Heydər Əliyevin rəhbərliyinin nəticəsi idi. Heç də təsadüfi deyildir ki, Azərbaycan Kommunist Partiyasının XXIX qurultayında (28-30 yanvar 1976-cı il) çıxış edənlərin hamısı böyük minnətdarlıqla qeyd edirdilər ki, bütün bu yüksəliş respublikamız Heydər Əliyevin rəhbərliyi nəticəsində qazanmışdır. Onlar iftixarlı qeyd edirdilər ki, Heydər Əliyev respublikanın kompleks inkişafı proqramının hazırlanması və həyata keçirilməsinə özünün böyük şəxsi töhfəsini verir.

Sözü ilə əməli vahətd təşkil edən, Azərbaycanda siyasi

rəhbərliyə gələn Heydər Əliyev respublikamızın yeni inkişaf strategiyasının hazırlayib həyata keçirilməsini təşkil etdi.

1970-1985-ci illər Azərbaycan tarixinin ən parlaq səhifələrini təşkil edir. Bu dövrdə Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə hazırlanan kompleks inkişaf planlarının həyata keçirilməsi respublikamızın tarixində misli görünməmiş dəyişikliklər, yüksəlişlə nəticələnmişdir. Baş verən dəyişikliklərin miqyasına, iqtisadi və sosial sahələrdə aparılan dərin struktur islahatlarının xarakterinə, xalqın maddi rifah halının keyfiyyətcə yeni mərhələyə keçirilməsinə görə doqquzuncu, onuncu və birinci beşilliklər Azərbaycanın yeni tarixində ən mühüm yerləri tutur. Bu faktı qeyd etmək kifayətdir ki, doqquzuncu və onuncu beşilliklərin ərzində 1945-ci ildən 1970-ci ilə qədər dövrəkinə nisbətən daha çox məhsul istehsal edilmişdi.

Müharibədən sonrakı dövrdə ilk dəfə olaraq, doqquzuncu və onuncu beşilliklər üçün xalq təsərrüfatının inkişaf planları vaxtından əvvəl yerinə yetirilmişdi. Bunun nəticəsində əvvəllər bütün əsas göstəricilər üzrə ümumittifaq göstəricilərindən geri qalan Azərbaycan tezliklə keçmiş İttifaqın ən inkişaf etmiş respublikalarından birinə çevrildi.

1969-1982-ci illər ərzində respublikada milli gəlirin ümumi həcmi 2,5 dəfə, sənaye istehsalı, həmçinin əmək məhsuldarlığı 2 dəfə artmışdı. 14 ildə istehsal olunmuş sənaye məhsulları öz həcminə görə, əvvəlki 50 ildəkinə bərabər idi. Kənd təsərrüfatında əmək məhsuldarlığı 1,8 dəfə artmışdı. İstehsal olunan məhsulun ümumi həcmi 2,7 dəfə, xalq istehlakı mallarının istehsalı isə 3 dəfə artmışdır. İqtisadiyyatda köklü struktur və keyfiyyət dəyişiklikləri baş vermişdi, tərəqqinin və yüksəlişin təməli qoyulmuşdu.

1969-1982-ci illərdə respublikamızın sənayesi nəinki keçmiş İttifaqın bütün respublikaların, hətta bir sıra inkişaf etmiş xarici ölkələrə nisbətən də daha yüksək sürətlə inkişaf etmişdi. Sənayenin orta illik artımı 7,9 faizə yüksəlmişdi. Təkcə 1982-ci ilin iki günün ərzində bütünükdə 1920-ci ildə buraxılan məhsulun həcmi qədər məhsul 2 min 519 mexanikləşdirilmiş axın xətti, 73 elmi-istehsalat və istehsalat obyektlərinin tikilib istifadəyə verilməsi sosial-iqtisadi tərəqqinin yüksək mərhələsinə çatmışdı. 1970-1985-ci illərdə Azərbaycanın Prezidenti olduğu dövrdə bu intibahı xatırladan ulu öndər Heydər Əliyev bildirmişdi ki, Azərbaycan 1970-1985-ci illərdə neft məhsulları, neft avadanlığı, polad borular, əlvan metallar, sintetik kauçuk, elektrik mühərrikləri, məişət kondisionerləri, mineral gübrələr, çini-saxsı, xalça və xalçaçılıq məmulatı və i.a istehsalı üzrə Sovetlər İttifaqında aparıcı yerlərdən birini tuturdu. Ölkəmizdə buraxılan 350 adda məhsul dünyanın 65 ölkəsinə ixrac olunurdu.

Bütün bunlarla yanaşı, o illərdə elm, təhsil, maarif, ictimai-mədəni sahələrdə də keyfiyyətli dəyişikliklər baş vermişdi. 1970-1980-ci illərin əvvəllərində ali təhsil sahəsində yaranan fundamental maddi-texniki baza, mütləqəti ənənələr müasir ali təhsilimizin möhkəm bünövrəsini təşkil edir. 1970-ci ildə ali təhsilli ixtisaslı kadrların sayı respubli-

sənayenin strukturunda 1913-cü ildəki 14,8 faizə qarşı 75,6 faiz təşkil edirdi.

Diqqət mərkəzində olan məsələlərdən biri də yeni yolların tikintisi idi. 1969-1982-ci illərdə tikilib istifadəyə verilən asfalt yolların uzunluğu 20,4 min kilometrə çatırdı, halbuiki 1969-cu ilədək həmin rəqəm 12,7 min kilometr təşkil edirdi. Bütün əsrlər boyu qədim əkinçilik diyarı kimi tanınmış Azərbaycan Heydər Əliyevin rəhbərliyi dövründə nəhəng aqrar-sənaye respublikalarından birinə çevrilmişdi, meliorasiya və irriqasiya sahəsində mühüm tədbirlər həyata keçirilir, aqrotexniki qaydalar sürətlə təkmilləşir, taxılın, pambığın, tərəvəzin, üzümün, çay yarpağının və başqa kənd təsərrüfatı məhsullarının artımı ilə nəzərə çaracaq dərəcədə yüksəlirdi.

Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə 70-80-ci illərdə uçqar rayon mərkəzlərində, müxtəlif bölgələrdə respublika əhəmiyyətli obyektlər tikilir, iş yerləri açılırdı. Bunun nəticəsində respublikada ən kəskin problemlərdən biri olan əmək qabiliyyəti əhalinin ictimai əməyə cəlb olunması, əmək ehtiyatlarından səmərəli istifadə edilməsi təmin edilirdi.

1970-1985-ci illərdə Azərbaycanın paytaxtı Bakı şəhərinin inkişaf etdirilməsi və abadlaşdırılması nəticəsində onun görkəmi dəyişmişdi. Yeni binalar, mədəniyyət obyektləri tikilmiş, 14 ildə yaşayış evlərinin tikintisi geniş həcmdə həyata keçirilmişdi. Bu illərdə tikilən yaşayış binalar bütün Bakı şəhərinin yaşayış fonduna bərabər tutula bilərdi.

Respublika rəhbərinin xüsusi diqqət yetirdiyi məsələlərdən biri də əhalinin mənzil şəraitinin yaxşılaşdırılması idi. 14 ildə respublika əhəlisinə 376,1 min yeni tikilmiş mənzil verilmişdi. Bu Azərbaycanın hər üç sakinindən birinin məhz həmin dövrdə təzə mənzillə təmin edilməsinə imkan yaratmışdı.

Azərbaycan sənayesinin inkişafında elmi-texniki tərəqqinin nailiyyətləri geniş tətbiq olunaraq 1971-1985-ci illərdə 581 adda yeni tipli maşın, avadanlıq, aparat və cihaz nümunələri yaradılmışdı. 1050 adda mühüm sənaye məhsulunun 2 min 519 mexanikləşdirilmiş axın xətti, 73 elmi-istehsalat və istehsalat obyektlərinin tikilib istifadəyə verilməsi sosial-iqtisadi tərəqqinin yüksək mərhələsinə çatmışdı. 1970-1985-ci illərdə Azərbaycanın Prezidenti olduğu dövrdə bu intibahı xatırladan ulu öndər Heydər Əliyev bildirmişdi ki, Azərbaycan 1970-1985-ci illərdə neft məhsulları, neft avadanlığı, polad borular, əlvan metallar, sintetik kauçuk, elektrik mühərrikləri, məişət kondisionerləri, mineral gübrələr, çini-saxsı, xalça və xalçaçılıq məmulatı və i.a istehsalı üzrə Sovetlər İttifaqında aparıcı yerlərdən birini tuturdu. Ölkəmizdə buraxılan 350 adda məhsul dünyanın 65 ölkəsinə ixrac olunurdu.

Bütün bunlarla yanaşı, o illərdə elm, təhsil, maarif, ictimai-mədəni sahələrdə də keyfiyyətli dəyişikliklər baş vermişdi. 1970-1980-ci illərin əvvəllərində ali təhsil sahəsində yaranan fundamental maddi-texniki baza, mütləqəti ənənələr müasir ali təhsilimizin möhkəm bünövrəsini təşkil edir. 1970-ci ildə ali təhsilli ixtisaslı kadrların sayı respubli-

kada iki dəfə artmışdı. O dövrdə yüksəkixtaslı kadrların böyük bir hissəsini ali təhsilli kadrlar təşkil edirdilər. Məsələn, 1978-ci ildə onlar ümumi sayın 46 faizini təşkil edirdilər (104 min nəfər).

1969-1982-ci illərdə 15 mindən çox azərbaycanlı tələbə SSRİ-nin qabaqcıl ali məktəblərində təhsil almağa göndərilmişdi. Bütün bunlar respublika rəhbərinin Azərbaycan gəncliyinə göstərdiyi böyük qayğının təzahürü idi. Onu da qeyd etməliyə ki, müasir dövrdə, müstəqillik şəraitində Azərbaycanın yüksəkixtaslı mütəxəssislərindən çətinlik çəkməməsi məhz o illərdə təhsil, elm sahəsində aparılan səmərəli fəaliyyətin nəticəsidir. Bunlar Azərbaycanın gələcək inkişafı üçün güclü kadr potensialının formalaşmasına böyük təsir göstərmişdir.

Həqiqətən, 1970-1985-ci illər Azərbaycanın quruculuq tarixinin ən məhsuldar, işıqlı səhifələri olmuşdur. Həmin vaxtda yaxın və uzaq gələcəyə yönələn, müstəqilliyə yol açan, mütləqəti ənənələrə söykənən inkişaf strategiyası müəyyənləşdirilmiş və uğurla həyata keçirilmişdir.

Bu məsələdən sonralar iftixarla söz açan Heydər Əliyev göstərmişdi: "Azərbaycanın Sovet dövründə inkişafının ən bariz nəticəsi odur ki, həmin dövrdə yaranmış iqtisadi, elmi-texniki və mədəni potensial respublikamızın tam müstəqil dövlət kimi fəaliyyət göstərməsi üçün möhkəm zəmin yaratmışdır".

Aparılan böyük və nəhəng dəyişikliklər, tutumuna və həcminə görə, iqtisadi və sosial sahələrdə tətbiq olunan islahatlar Azərbaycan xalqının maddi rifah halının keyfiyyətcə yeni mərhələyə çatmasına böyük təkan vermişdi. Hələ o zaman SSRİ hökuməti Azərbaycanla bağlı beş xüsusi qərar qəbul etmişdi. Həmin qərarların həyata keçirilməsi ilə respublikamızın bir çox sahələrində hərtərəfli yüksəliş, ardicol inkişaf dövrü başlanmışdı.

Heydər Əliyevin müdrik siyasəti nəticəsində 14 il ərzində respublikada yaranmış güclü sosial, iqtisadi və intellektual potensial Azərbaycanın müstəqilliyi üçün mühüm zəmin yaratmışdı. Qətiyyətlə deyə bilərik ki, müstəqilliyə gələn yolumuzda işğıldanır, hətta o zaman gələcəyə baxan, həyatın sərət, çətin sınaqlarına sına gərən, ən çətin şəraitdən ən düzgün çıxış yolu tapan, daim xalqı ilə yaşayan, qəlbində Vətən sevgisi, milli ruh gəzdiran qüdrətli və bütöv şəxsiyyət Heydər Əliyev olmuşdur!

Müasir Azərbaycan dövlətinin inkişafı məhz həmin illərdə yaranmış bünövrə üzərində qurulub və bu gün də uğurla davam edir.

Heydər Əliyev 1970-1985-ci illərdə Azərbaycanda yaradılan maddi-texniki bazanı, möhkəm iqtisadiyyatı müstəqil Azərbaycan Respublikasının gələcək quruculuq işləri üçün təməl, bünövrə hesab edir və yüksək qiymətləndirirdi: "Bu gün tam əminliklə söyləmək olar ki, Azərbaycanın dövlət suverenliyi və iqtisadi müstəqilliyi, sistemli şəkildə artan xarici iqtisadi əlaqələri, dünya iqtisadiyyatına get-gədə daha da dərinlən inteqrasiya olunması hələ 1970-1985-ci illərdə təməl qoyulmuş xalq təsərrüfatı potensialına əsaslanır".

Heydər Əliyev bütün fəaliyyəti dövründə həmişə Azərbaycan xalqının dilinin, məniyyinin, milli şüurunun, milli mentalitetinin qorunması və inkişaf etdirilməsi üçün dərindən düşüncə və bu sahədə çalışanların əməyinə yüksək qiymət vermişdi. Bu xidmətləri ilə Heydər Əliyev özü həmişə nümunə olmuşdur. Azərbaycan dilinin inkişaf etdirilməsində, qiymətləndirilməsində Heydər Əliyevin əvəzsiz xidmətləri vardır.

1969-1982-ci illərdə Azərbaycanın inkişaf tarixinin dinamikası belə bir fikri təsdiq edir ki, Heydər Əliyevin 1969-cu ildə hakimiyyətə gəlişindən sonrakı dövr, əslində, respublikamızın müstəqil dövlət quruculuğuna aparıcı rol oynamışdır. Heydər Əliyevin böyük əməyinin nəticəsində həyata keçirilən dəyişikliklərin həcminə, ictimai-iqtisadi islahatların səcilyasına görə 70-80-ci illər Azərbaycan tarixində ən parlaq səhifələr təşkil etmişdir. 70-ci illərdən başlanan iqtisadi inkişaf, milli-mədəni dirçəliş, milli özünüdərk duyğularını, milli ruhun yüksəlişi xalqımızın illərdən bəri qəlbində yaşadığı milli dövlətçilik ideyasının milli-azadlıq mübarizəsində əsas hərəkətverici quvvəyə çevrilməsində mühüm zəmin oldu.

Ötən əsrin 80-ci illərinin sonu – 90-cu illərinin əvvəlində müstəqillik uğrunda mübarizənin yüksəlişi Heydər Əliyevin rəhbərliyinin birinci mərhələsində əldə edilmiş iqtisadi-cəmiyyət və milli mübarizlik ruhunun təşəkkülündə nəticəsində mümkün olmuşdu. 1969-1982-ci illərdə Heydər Əliyevin Azərbaycanca rəhbərliyi onun SSRİ miqyasında xüsusi seçilən görkəmli siyasi xadim, rəhbər və dövlət başçısı olduğunu göstərmiş, onu sovet superdövlətinin ali rəhbərliyinə yüksəltmiş, eyni zamanda, beynəlxalq aləmdə dünya miqyaslı siyasət və dövlət xadimi kimi məşhurlaşdırmışdı.

İradə HÜSEYNOVA,
Bakı Dövlət Universitetinin
kafedra müdiri, professor,
Əməkdar müəllim